

Legilingwistyka Porównawcza

*Comparative Legilinguistics
(International Journal for Legal
Communication)*

Instytut Językoznawstwa
Wydział Neofilologii
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
Poznań

Legilingwistyka Porównawcza 3/2010
INSTYTUT JĘZYKOZNAWSTWA
PRACOWNIA LEGILINGWISTYKI

www.lingualegis.amu.edu.pl

lingua.legis@gmail.com

KOMITET REDAKCYJNY

Redaktor: Jerzy Bańczerowski

Współredaktor: Aleksandra Matulewska

Sekretarze: Karolina Gortych, Joanna Grzybek, Karolina Kaczmarek, Joanna Nowak,
Paulina Nowak-Korcz

Członkowie: Lucja Biel, Artur Kubacki, Maria Teresa Lizisowa, Iwona Witzak-
Plisiecka, Feliks Zedler

Adres Redakcji

Instytut Językoznawstwa

Pracownia Legilingwistyki

Al. Niepodległości 4, pok. 218B

61-874 Poznań, Poland

lingua.legis@gmail.com

Copyright by Institute of Linguistics

Wydrukowano w Polsce

ISSN ...

Nakład 100 egz.

Redakcja i skład: Pracownia Legilingwistyki

Druk: Drukarnia Uniwersytetu im. A. Mickiewicza

SPIS TREŚCI

ARTYKUŁY

Wstęp	9
1. Przekład prawniczy i terminologia języka prawa	
Katarzyna BIERNACKA-LICZNAR (Polska), Europejski nakaz aresztowania w Polsce i we Włoszech.	11
Yuki HORIE (Polska/Japonia), Różnice w procedurze rozwodowej w prawie japońskim i polskim z punktu widzenia przekładu prawniczego.	23
Józef JAROSZ (Polska), O językowych i prawnych archaizmach w konstytucji Królestwa Danii.	35
Karolina KACZMAREK (Polska), Relacje tekstowe jako system wspomagający proces tłumaczenia tekstów paralelnych na przykładzie polskiej i węgierskiej umowy sprzedaży.	45
Aleksandra MATULEWSKA (Polska), Teksty paralelne a ustalenie konotatów i denotatów na potrzeby przekładu polsko-angielskiego.	55
Julia MAZURKIEWICZ-SUŁKOWSKA (Polska), Z problematyki bułgarsko-polskich tłumaczeń tekstów prawniczych i sądowych.	69
Katarzyna SIEWERT (Polska), O tworzeniu terminów prawnych na przykładzie terminologii polskiego i niemieckiego prawa handlowego.	79
Feliks ZEDLER (Polska), Wybrane zagadnienia z zakresu prawa i postępowania cywilnego w aspekcie translatologicznym z języka polskiego na angielski.	91
2. Język prawny i prawniczy	
Magdalena KRZYŻANOWSKA (Polska), Słowne potyczki – tradycyjny spór sądowy u Amharów.	99
Piotr SZCZEKOCKI (Polska), Założenia semantyki Saula Kripkego i Hilarego Putnama i ich wpływ na współczesną analizę języka prawnego.	113
Irena SZCZEPANKOWSKA (Polska), Języki prawa w państwie polsko-litewskim (od XVI do XVIII wieku) z perspektywy komunikacji międzykulturowej i praktyk translatorskich.	119
3. Korpusy	
Anna ANDRZEJCZUK (Polska), Narodowy Korpus Języka Polskiego – teoria i praktyka. Fakty, mity, potrzeby.	133
4. Recenzje	
Joanna GRZYBEK (Polska), Recenzja <i>Terminologiarbeit im Recht: Deskriptiver begriffsorientierter Ansatz vom Standpunkt des Übersetzers</i> Petera SANDRINIEGO.	143

TABLE OF CONTENTS

ARTICLES

Preface	9
5. Legal translation and terminology	
Katarzyna BIERNACKA-LICZNAR (Poland), European Arrest Warrant in Poland and Italy.	11
Yuki HORIE (Poland/Japan), Divorce Proceedings Differences in Polish and Japanese Law for the Purpose of Legal Translation.	23
Józef JAROSZ (Poland), Linguistics Archaisms and Legal Anachronisms in the Constitution of the Kingdom of Denmark.	35
Karolina KACZMAREK (Poland), Textual Relations as a System Enchancing Translation of Parallel Legal Texts. A Case Study of Polish and Hungarian Contracts of Sale.	45
Aleksandra MATULEWSKA (Poland), Using Parallel Texts to Determineh Connotative and Denotative Equivalents in Polish-English Translation.	55
Julia MAZURKIEWICZ-SUŁKOWSKA (Poland), Polish-Bulgarian Translation of Court Texts.	69
Katarzyna SIEWERT (Poland), Coining Legal Terms – A Case Study of Polish and German Commercial Law.	79
Feliks ZEDLER (Poland), Selected Features of Civil Law and Civil Procedure in Polish-English Translation.	91
6. Legal language	
Magdalena KRZYŻANOWSKA (Poland), Verbal Contests – The Amhara’s traditional Mode of Litigation.	99
Piotr SZCZEKOCCI (Poland), The Principles of Saul Kripke’s and Hilary Putman’s semantics and Their Influence on the Contemporary Analysis of Legal Language.	113
Irena SZCZEPANKOWSKA (Poland), Languages of the Law in the Polish-Lithuanian Commonwealth (from 16th to 18th Century) from the Perspective of Intercultural Communication and Translation Practices.	119
7. Corpora	
Anna ANDRZEJCZUK (Poland), The National Polish Language Corpus – Theory and Practices. Facts, Myths and Needs.	133
8. Reviews	
Joanna GRZYBEK (Poland), Review of <i>Terminologiarbeit im Recht: Deskriptiver begriffsorientierter Ansatz vom Standpunkt des Übersetzers</i> by Peter SANDRINI.	143

O archaizmach językowych i prawnych anachronizmach w konstytucji Królestwa Danii

Józef JAROSZ
Uniwersytet Wrocławski
Wydział Filologiczny
Instytut Filologii Germanistycznej
pl. Nankiera 15,
50-140 Wrocław, Poland
jaroj1@interia.pl

Abstrakt: Niniejszy artykuł poddaje analizie tekst konstytucji Królestwa Danii, której treść i postać językowa bazują w dużej mierze na pierwszej duńskiej ustawie zasadniczej z 1849 roku. Badanie przebiega dwutorowo: obok uwag odnośnie języka ustawy ocenie poddano zawartość merytoryczną tekstu. Wnioski rozpatrywane są w odniesieniu do funkcji tekstu w ujęciu lingwistycznym oraz funkcji konstytucji w kontekście funkcji prawa. Badanie w sferze językowej wskazało na liczne archaizmy leksykalne, zawiłości składniowe i niedoskonałości stylistyczne, które w poważny sposób ograniczają percepcję tekstu konstytucji. Analiza treści wykazała, że tekst ustawy niejednokrotnie odnosi się do nieistniejącego stanu prawnego i realiów o wartości historycznej, a zmiany społeczno-polityczne, które nastąpiły od momentu ostatnich poprawek w 1953 roku, nie zostały uwzględnione w treści ustawy, przez co nie ujmuje ona wartości istotnych dla współczesnego społeczeństwa. Wspomniane mankamenty duńskiej konstytucji są bezpośrednimi przyczynami osłabienia niektórych funkcji przypisanych ustawie zasadniczej. Świadomość tego faktu stała się bezpośrednim impulsem do zapoczątkowania przez duńskich parlamentarzystów ogólnospołecznej debaty na temat zrewidowania i uzupełnienia treści konstytucji w celu przywrócenia jej pożądaných funkcji w demokratycznym państwie.

Linguistic Archaisms and Legal Anachronisms in the Constitution of the Kingdom of Denmark

Abstract: The present paper analyzes the constitution of the Kingdom of Denmark, the contents and linguistic form of which are based to a large extent on the first Danish fundamental statute of 1849. The study takes two directions: along with notes on the constitution's language, the factual contents of the text is assessed. Conclusions are examined with reference to both the function of the text from a linguistic perspective and the function of the constitution in the context of the function of law. The study in the linguistic sphere indicates a number of lexical archaisms, syntactical complexities and stylistic imperfections which seriously restrict comprehension of the constitutional text. Analysis of contents shows that the text refers more than once to non-existent legal status and historical realities, while sociopolitical changes occurring since the last amendments in 1953 are not reflected and it therefore fails to include the values essential to a contemporary society. These shortcomings of the Danish constitution are direct reasons why some functions attributed to the fundamental statute are weaker. Awareness of this fact became a direct impulse for Danish members of parliament to initiate a nation-wide debate over revising and supplementing the contents of the constitution in order to restore its desirable functions in a democratic country.

Wstęp

Nauka i praktyka prawa znają pojęcie literalnego rozumienia przepisów. Ogranicza się ono jednak do sytuacji, w których treść przepisów jest na tyle jasna i oczywista, że nie musi być poddana wykładni. Rzymska kultura prawna wypracowała w tym względzie zasadę *clara non sunt interpretanda* (jasnych tekstów nie poddaje się wykładni). Konstytucje są aktami normatywnymi w znacznej części na tyle ogólnymi, że ich postanowienia, jeśli mają znajdować zastosowanie w praktyce, bardzo często muszą podlegać interpretacyjnym doprecyzowaniom, przy czym powinny istnieć jednoznaczne reguły ich egzekucji. W przypadku duńskiej konstytucji dodatkowym utrudnieniem w percepcji treści jest jej archaiczny język. Znaczne partie tekstu pochodzą z czasu uchwalenia pierwszej duńskiej ustawy zasadniczej (1849), tzw. pierwszej³ konstytucji czerwcowej (duń. *første Junigrundlov*), w którym ustrój duński rozpoczął ewolucję od królewskiego absolutyzmu do monarchii konstytucyjnej. Treść obecnej ustawy ukształtowały ponadto zmiany i nowelizacje dokonywane kilkakrotnie: 28 lipca 1866, 5 czerwca 1915⁴ i 10 września 1920 (Grzybowski, 2002, s. 9–12). Ostatnie poprawki pochodzą z 5 czerwca 1953 roku. Od tego czasu zaszły istotne zmiany społeczno-polityczne, których nie uwzględnia ustawa. Niektóre z zapisów mają charakter relikwów i czytelne są w kontekście przemian historycznych. W dalszej części artykułu zechcemy przyjrzeć się na wybranych przykładach teorii i praktyce stosowania tego anachronicznego, jak na współczesne standardy legislacyjne, dokumentu⁵, przy czym forma i treść ustawy zasadniczej zostanie poddana ocenie z punktu widzenia funkcji prawa, cech tekstu prawnego oraz funkcji tekstu w ujęciu językoznawczym.

Tekst konstytucji budzi zastrzeżenia z kilku powodów:

1. Język jest przestarzały – niektóre pasáže sprawiają kłopoty w zrozumieniu tekstu, w innych przypadkach sformułowania zmieniły znaczenie, tzn. nie znaczą tego, co by się mogło wydawać obecnie czytającemu obywatelowi.
2. Niektóre paragrafy⁶ nie znajdują zastosowania od ponad 100 lat.
3. Tekst ustawy zasadniczej odsyła do obrazu państwa i społeczeństwa nieodpowiadającego stanowi faktycznemu (Christensen, 2002, s. 22) oraz odwołuje się wielokrotnie do nieistniejącego stanu prawnego, nie ujmuje zaś wartości istotnych dla współczesnego społeczeństwa.

Świadomość osłabienia niektórych funkcji konstytucji, a przede wszystkim utraty części funkcji informacyjnej, była impulsem do opracowania przez Susannah

³ Jak sugerują wymienione w artykule daty, Duńczycy dosyć konsekwentnie dbali, by terminy poszczególnych nowelizacji ustawy zasadniczej zbiegały się z dniem 5 czerwca, tj. datą podpisania pierwszej konstytucji przez króla Fryderyka VII. Od tego czasu 5 czerwca obchodzony jest jako Dzień Konstytucji (duń. *Grundlovsdag*).

⁴ Za najistotniejsze zmiany z 1915 roku uważa się zapis o prawie głosowania dla kobiet, co przyspieszyło wprowadzanie dalszych zmian zmierzających do budowania ustroju demokratycznego.

⁵ W przypadku szczegółowych uregulowań odwoływać się będziemy to tekstu Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (KRP) w celu kontrastywnego ujęcia treści analizowanej konstytucji.

⁶ Strukturalnie tekst konstytucji składa się z 10 rozdziałów (duń. *kapitel*). Są one ponumerowane, ale nie zawierają żadnych tytułów czy nagłówków. Rozdziały podzielone są na 89 paragrafów. Niektóre z nich składają się z ustępów (duń. *stk.* = *stykke*).

Pedersen komentarza do ustawy zasadniczej pt. *Grundloven på let Dansk*, 2001 (*Konstytucja łatwym duńskim*), który wyjaśnia kwestie związane z podstawami ustroju politycznego oraz społecznego – napisany został prostym, współczesnym językiem. Bezpośrednim zaś powodem opracowania wspomnianego wydawnictwa była zainicjowana przez Folketing⁷ debata w 50. rocznicę uchwalenia ostatniej wersji konstytucji na temat formy i zawartości jej paragrafów. Celem nadrzędnym inicjatywy było uzyskanie odpowiedzi od społeczeństwa na pytania: czy potrzebna jest nowa konstytucja i jakie treści powinna ona zawierać? Zakrojona na szeroką skalę ogólnonarodowa dyskusja jest przykładem bezprecedensowego dyskursu prawnego w prawdziwie demokratycznym wydaniu. Całe przedsięwzięcie trwało na przestrzeni lat 1999–2003 i obejmowało w sumie 137 projektów angażujących różne środki i formy przekazu, skierowane do różnych grup wiekowych, zawodowych i społecznych. Przedsięwzięcie, zmierzające do popularyzacji języka i kultury prawa, obejmowało m.in. debaty parlamentarne w Folketingu, utworzenie strony internetowej Grundlovsdebatten.dk (debata konstytucyjna) wraz z forami dyskusyjnymi, wydanie broszur informacyjnych⁸, w tym m.in. wspomnianego komentarza do konstytucji, konferencje tematyczne (np. dotyczące kościoła, przyszłości terytoriów zależnych itp.), konkursy na najlepszą propozycję konstytucji, ankiety, głosowania i rankingi⁹. Głównymi wątkami dyskursu¹⁰ okazały się: kościół państwowy 106, zmiany w konstytucji 104, dwór królewski 97, prawo do życia 83, bezpieczeństwo prawne obywateli 75, wolność osobista 68, Folketing 56, wolność słowa 51, prawo odmowy służby wojskowej 46, rząd 42, trójpodział władzy 33, prawa dzieci 30, wieloetniczne społeczeństwo 29, prawo wyborcze 26, ochrona środowiska 25, współpraca międzynarodowa 20, konstytucja a terroryzm 19, prawo do wykształcenia 16, przyszłość Unii Europejskiej 15 (Nielsen 2003, 13–15).

Niniejsza analiza wyzyskuje dane z broszury *Konstytucja łatwym duńskim*, która ma charakter tłumaczenia intralingwalnego i jest klasycznym komentarzem do ustawy, tj. typowym dokumentem towarzyszącym tekstom normatywnym pisanym językiem prawnym.

⁷ Folketing to obecna nazwa jednoizbowego parlamentu duńskiego powstałego na mocy konstytucji z 1953 roku. Wcześniejszy bikameralny parlament wprowadzony przez konstytucję z 1849 – Rigsdag składał się z dwóch izb: Landstingu oraz Folketingu. Sama nazwa Folketing nawiązuje etymologicznie do rzeczownika *ting*, *tinget* (staronord. *Þing*, ang. *thing*, niem. *Ding*) oznaczającego „germańskie zgromadzenie ludowe do podejmowania decyzji prawnych” (Jacobson, red., 1962, s. 970). Tradycji tej hołdują nazwy parlamentów w innych krajach skandynawskich: Althing (isl. Alþingi), Storting (norw. Stortinget), Løgting (farerski Løgtingið) czy Lagting (parlament na Wyspach Alandzkich), przez co podkreślają przynależność do wspólnoty etnicznej i kulturowej.

⁸ *Grundloven – hvorfor og hvordan? (Konstytucja – po co i jaka?)* autorstwa Jensa Petera Christensena, 50.000 egz. (2002).

⁹ Spośród ośmiu partii politycznych, które zabrały głos, tylko trzy opowiedziały się za utrzymaniem dotychczasowej formy tekstu konstytucji (Nielsen, 2003, s. 5). Podobnie zdania były podzielone wśród obywateli: 51% ankietowanych wypowiedziało się za uchwaleniem nowej konstytucji, 41% za rozdzieleniem kościoła i państwa.

¹⁰ Liczby informują o ilości postów otrzymanych od respondentów na forum internetowym, będącym platformą wymiany myśli uruchomionym na stronie www.grundlovsdebatten.dk.

Deficyty prawne

Anachronizmy oraz deficyty prawne duńskiej konstytucji przedstawione zostaną na przykładach odnoszących się do 5 obszarów życia społecznego i politycznego.

Obszar 1: forma organizacji państwa i władzy państwowej. Opis ustroju nie odpowiada politycznej rzeczywistości, przemilczana jest obecność władzy demokratycznej. Duńska konstytucja nie formułuje w sposób eksplicytny zasady suwerenności narodu, nie nazywa suwerena *expressis verbis*. Dzieje się tak dlatego, że pierwsza konstytucja z 1849 roku stała na straży suwerenności panującego monarchy, stąd jego rola jest w wielu miejscach wyekspozowana, co obecnie trzeba uznać za XIX-wieczny relikw. W tekście nie pojawia się termin demokracja (duń. *demokrati*), ani jego parafraza – władza narodu (duń. *folkestyre*). Forma ustroju określana jako *indskrænket-monarkisk* jest obecnie niezrozumiała. Jedynym przejawem uznania zwierzchnictwa narodu w sprawowaniu władzy jest zapis o referendum konstytucyjnym (§ 88) oraz ustawodawczym. Według krytyków konstytucja powinna przyjąć za punkt wyjścia demokratyczny porządek organizacji państwa (por. KRP § 1–4).

Według § 3 władza ustawodawcza należy do Króla i Folketingu. Władza wykonawcza należy do Króla. Władza sądownicza należy do sądów. Faktycznie władzą ustawodawczą jest rząd i parlament; król nie ma żadnej politycznej władzy w kraju. W praktyce, jak np. przy powoływaniu premiera i poszczególnych ministrów funkcja monarchy jest formalna, niemalże symboliczna. Zgodnie z dezyderatem znawców prawa konstytucyjnego w akcie normatywnym tej rangi należy bezwzględnie zdefiniować funkcje i kompetencje organów władzy. Konstytucja nie traktuje rządu jako w pełni odrębnego konstytucyjnego organu władzy ustawodawczej, ale ujmuje jego działanie i kompetencje niejako równoległe z piastowaniem władzy królewskiej. W ujęciu konstytucji rząd funkcjonuje w dwóch formach: Rady Państwa (duń. *stastrådet*) złożonej z premiera, ministrów oraz pełnoletniego monarchy oraz Rady Ministrów (duń. *ministerrådet*) składającej się z ministrów pod przewodnictwem premiera (§18).

Konstytucja nie precyzuje procedur przebiegu tworzenia rządu. W praktyce powstały nieformalne zasady respektowane przez partie polityczne. Te nieformalne normy oznaczają, że reprezentanci partii politycznych doradzają monarsze przy wyznaczaniu kandydatów do formowania rządu. Inne rozbieżności między zapisem i praktyką ilustruje poniższe zestawienie¹¹:

§ 6 *Król winien należeć do Ewangelickiego Kościoła Luterńskiego.*

Komentarz: obecnie monarcha musi należeć do wyznania ewangelickiego, nie ma obowiązku bycia członkiem duńskiego kościoła narodowego (duń. *den danske folkekirke*).

§ 7 *Z chwilą ukończenia osiemnastu lat Król osiąga pełnoletniość. Postanowienie to odnosi się też do następcy tronu.*

Komentarz: zapis jest przestarzały i pochodzi z czasów, kiedy pełnoletniość osiągało się w wieku 23 lat, a granica 18. roku życia była przywilejem królewskim. Od 1978 roku granicą pełnoletniości wszystkich obywateli duńskich jest ukończenie 18. rok życia.

§ 14 *Król mianuje i odwołuje premiera i pozostałych ministrów.*

¹¹ Na potrzeby niniejszego artykułu treść poszczególnych paragrafów konstytucji cytowana jest w języku polskim w przekładzie Mariana Grzybowski (2002).

Komentarz: faktycznie król nie ma wpływu na skład gabinetu; rząd formuje premier, król jedynie w sposób formalny mianuje ministrów.

§ 17 Wszystkie projekty ustaw i inne ważne przedsięwzięcia rządowe podlegają rozpatrzeniu przez Radę Państwową.

Komentarz: w praktyce postanowienia podejmowane są przez rząd, nie zaś Radę Państwową.

§ 18 Powstrzymując się od zwołania Rady Państwowej, Król może powierzyć rozpatrzenie każdej sprawy Radzie Ministrów (...). Premier przedkłada protokół obrad – podpisany przez obecnych na posiedzeniu ministrów – Królowi, który decyduje, czy zgadza się wprost z zaleceniami Rady Ministrów, czy też pragnie przedłożenia mu sprawy na posiedzeniu Rady Państwowej.

Komentarz: paragraf nie ma praktycznego zastosowania od 1869.

§ 24 Królowi przysługuje prawo łaski i udzielania amnestii. Król może ulaskawiać ministrów skazanych przez Najwyższy Trybunał Królestwa, pod warunkiem uzyskania zgody Folketingu.

Komentarz: udzielanie prawa łaski oraz ogłaszanie amnestii leży obecnie w kompetencji ministra sprawiedliwości.

§ 26 Król ma prawo bicia monety, zgodnie z ustawą.

Komentarz: to państwo i rząd wprowadzają w obieg nowe monety i emitują banknoty; w praktyce jest to kompetencja Banku Narodowego.

Z powyższych komentowanych ekscerptów wynika, że w praktyce słowo Król trzeba zastąpić słowem Rząd, za wyjątkiem tych kontekstów, gdzie faktycznie chodzi o osobę króla (Christensen, 2002, s. 22). Życie podpowiada jeszcze jedną innowację, że głową państwa może być również królowa, co jest faktem od 1972 roku: na tronie monarchy zasiada Królowa Małgorzata II¹².

Obszar 2: wolność i swobody obywatelskie. Zasada równości obywateli stanowi podstawę regulacji podstawowych praw i wolności jednostki (Banaszak, 2004, s. 200). Zasadę równości obywateli wobec prawa bez względu na pochodzenie, przekonania polityczne czy religijne gwarantuje § 70 omawianej konstytucji. Zgodnie ze współczesnymi standardami zapis powinien być uzupełniony o płeć, rasę, kolor skóry, język, pochodzenie społeczne lub etniczne, fizyczną i/lub psychiczną ułomność oraz orientację seksualną.

Tekst ustawy nie zawiera spójnego katalogu praw i wolności jednostki. Prawa człowieka dane w konstytucji (§ 70) nie przystają do współczesnych realiów. Odnosi się to do konieczności uzupełnienia zapisu dotyczącego praw i wolności człowieka, o np. prawo do życia¹³. Konstytucja milczy na temat stosowania kary śmierci, nieludzkich metod przesłuchania czy stosowania tortur¹⁴. Ustawa winna zdaniem niektórych zobowiązać państwo do ochrony życia obywateli oraz dochodzenia w sprawie zabójstw i innych aktów przemocy. Dotyczy to również rozszerzenia wolności słowa, rozbudowy praw socjalnych, takich jak prawo do pracy, mieszkania, opieki zdrowotnej i in.

¹² Margrethe Alexandrine Þorhildur Ingrid Glücksburg, ur. 16.04.1940 w Kopenhadze, córka Fryderyka IX i królowej Ingrid, z dynastii oldenburskiej, linii Sonderburg-Glücksburg, zameżna z księciem Henrykiem. Następcą tronu jest starszy syn królowej, książę Fryderyk.

¹³ Por. Art. 47 KRP.

¹⁴ Por. Art. 41, ust.1 KRP.

Odczuwalny jest brak wzmianki o bezpieczeństwie prawnym, prawach dzieci i prawie do odmowy służby wojskowej.

Niedookreślone wolności oraz prawa człowieka i obywatela stanowią niejasne granice ingerencji administracji publicznej w tej sferze życia. Obecnie zdarza się, że prawa międzynarodowe chronią obywateli duńskich bardziej niż ich własna konstytucja, co podważa jej pozycję i znaczenie¹⁵.

Obszar 3: relacja kościoła a państwo. Zgodnie z § 4 Ewangelicki Kościół Luterński jest kościołem państwowym¹⁶ i jako taki powinien być wspierany przez państwo. O tym, że Król powinien należeć do Ewangelickiego Kościoła Luterńskiego, stanowi § 6. Kościół i państwo są zatem formalnie ze sobą związane. Taki zapis nawiązuje do sytuacji z połowy XIX wieku, kiedy jedynym wyznaniem w Danii był kościół luterński. Od tego czasu odsetek wiernych kościoła państwowego drastycznie spadł, a liczba innych wyznań i ich członków stale się w Królestwie zwiększa. Stąd nieuzasadniona jest uprzywilejowana pozycja jednego wyznania. Konieczne jest raczej, obok istniejącej w ustawie zasadniczej gwarancji wolności wyznania (§ 67), zapewnienie równego traktowania różnych wyznań i religii: czyli przejście w zapisie konstytucji od wolności wyznania do równości wyznań. Ponadto, padają propozycje zmiany nieprzejrzystych relacji finansowych między kościołem a państwem¹⁷ oraz sprawa wewnętrznej organizacji kościoła. Wprawdzie § 66 stanowi, że statut kościoła (duń. *forfatning*) uregulowany jest prawem i nawiązuje do pierwszej konstytucji z 1849 roku, zgodnie z którą kościół miał mieć własny statut oparty na zasadach demokratycznych, to cel ten nie został nigdy zrealizowany¹⁸. Stąd propozycje polityków, by państwo i kościół funkcjonowały niezależne od siebie (Nielsen, 2003, s. 39).

Obszar 4: ochrona środowiska. Od czasu ostatniej nowelizacji, tj. 1953 roku, zmianom uległy świadomość obywateli i postawy społeczne. Pojawiły się nowe wartości społecznie relewantne, nieistniejące w połowie XX wieku. Jednym z takich obszarów, który zajął mocną pozycję w świadomości współczesnego społeczeństwa jest ochrona środowiska, stąd postulat wprowadzenia zapisu, że państwo oraz jego obywatele mają obowiązek troski o środowisko i naturę¹⁹ i tym samym ponoszą odpowiedzialność za przyszłe pokolenia.

¹⁵ Znane są sytuacje, kiedy kwestie sporne obywateli duńskich rozstrzygane były przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka (ETPC) w Strasburgu ze względu na brak pewnych uregulowań w tekście konstytucji.

¹⁶ Termin przyjęty za Grzybowski (2002). Właściwie należałoby posługiwać się określeniem kościół narodowy, co bardziej odpowiada duńskiemu terminowi *Folkekirke* (duń. *folk* – lud, naród; duń. *kirke* – kościół). Ponieważ w tekście powołujemy się na tłumaczenie, w sposób konsekwentny przytaczamy również zawarte w nim polskie odpowiedniki duńskich nazw instytucji społecznych i terminów prawnych.

¹⁷ Budżet państwa łoży na utrzymanie biskupów. Również utrzymanie księży finansowane jest częściowo ze środków publicznych. W zamian kościół świadczy takie usługi jak rejestr ludności czy grzebanie zmarłych.

¹⁸ Rezultatem jest fakt, że kościół państwowy nigdy nie miał niezależnego statutu, a państwo decydowało nawet w tak szczegółowych rozstrzygnięciach, jak korekta językowa w tekście modlitwy *Ojciec nasz* dotycząca zastąpienia przestarzałego czasownika *vorde* (stać się) współczesnym *blive*.

¹⁹ Por. Art. 5 KRP.

Obszar 5: współpraca międzynarodowa. Zgodnie z § 19 w stosunkach międzynarodowych Król działa w imieniu Królestwa, co w praktyce oznacza kompetencje rządu. Według uczestników debaty, należałoby wzmocnić kontrolę Folketingu odnośnie polityki krajowej i zagranicznej. Ustrojodawca nie określił ponadto miejsca prawa międzynarodowego w systemie prawnym kraju, co czyni większość nowoczesnych konstytucji (Banaszak, 2004, s. 112). Dynamiczny wzrost znaczenia międzynarodowej współpracy niesie ze sobą konieczność doprecyzowania roli tej dziedziny w tekście konstytucji. Dotyczy to w pierwszym rzędzie podejmowania decyzji w ramach duńskiej polityki zagranicznej ze szczególnym uwzględnieniem zakresu suwerenności w strukturach Unii Europejskiej. Ustawa zasadnicza w obecnej formie nie wprowadza żadnych regulacji w tej dziedzinie. Za anachroniczne należy uznać ponadto następujące zapisy:

§ 27 Przepisy regulujące powoływanie funkcjonariuszy państwowych określi ustawa. Nikt nie może być mianowany funkcjonariuszem państwowym, o ile nie jest poddany Króla Danii (...).

Komentarz: obywatele UE oraz państw nordyckich bez obywatelstwa duńskiego mogą pracować na stanowiskach urzędników państwowych lub do nich zbliżonych na podstawie specjalnych uregulowań.

§ 87 Obywatele Islandii, którzy na podstawie aktu o zniesieniu unii duńsko-islandzkiej korzystają z praw na równi z obywatelami Danii, będą nadal – na podstawie Konstytucji – korzystać z praw wynikających z obywatelstwa duńskiego.

Komentarz: Islandia zyskała samodzielność w 1918 roku, kiedy utworzono związek duńsko-islandzki, na mocy którego Islandczycy mieli równe prawa z Duńczykami. Związek przestał istnieć w 1944 roku i tym samym ustały przywileje mieszkańców Islandii zamieszkałych w Danii.

O zrozumiwały język

W ogólnospołecznej dyskusji politycy i społeczeństwo zgodnie postawili diagnozę: konstytucję należy napisać współczesnym językiem, by obywatele mogli zrozumieć jej tekst. Prawo ma za zadanie kształtowanie postępowania ludzi oraz struktur organizacyjnych, w jakich działają. Podstawowym warunkiem jest założenie, że komunikat prawodawcy (ustrojodawcy) musi dotrzeć do odbiorcy i zostać zrozumiany (Wronkowska, 2007, s. 15). W obrębie leksyki analizowanego tekstu wyróżnić można szereg leksemów, które odczuwane są jako nacechowane, a we współczesnych duńskich kompendiach leksykograficznych opatrzone są często kwalifikatorem *aldre* (dawny/przestarzały), jak np.:

- *tvende*, liczeb. – dwa (dawne, wzniośle), obecnie tylko w formie *to*,
- *søgnedag*, subst. -en, -e, -ene – dzień powszedni, roboczy (dawny),
- *fredhellig*, adj. -t, -e – nietykalny, nienaruszalny (dawny).

Oprócz archaizmów leksykalnych, omawiany tekst cechują niezgrabności oraz zawiloci składniowe i stylistyczne. W tekście powtarza się ponad 40 razy słowo Król, a w większości przypadków powinno się je zastąpić słowem Rząd. Typowa cecha tekstów prawnych, jaką jest zwięzłość, przejawia się w analizowanym dokumencie w postaci kondensacji tekstu (Wronkowska, 2007, s. 20). W jednym zdaniu ustawodawca zawiera więcej niż jedną normę. Tekst obfituje ponadto w zdania – niekiedy – wielokrotnie złożone (np. § 27), wbrew wymaganiom stawianym nowoczesnym aktom

normatywnym (Wronkowska, 2007, s. 23). Niekiedy struktura zdań podrzędnych sprawia wrażenie sztucznie skomplikowanej (por. § 8). Zrozumienie utrudnia dodatkowo pomijanie spójników (na ogół *hvis* i *når*) w zdaniach pobocznych. Uchwytą cechą stylu dokumentu jest nominalizacja, tj. koncentracja grup nominalnych, eliminacja fraz werbalnych i ich substytucja przez *dewerbativa*. Częste stosowanie długich nominalizacji pociąga za sobą wydłużenie zdań. Tekst zyskuje wprawdzie na zwięzłości i kompaktowości, nadwyreżona zostaje jednak cecha przejrzystości i zrozumiałości. Wszystko to sprawia, że omawiany akt normatywny jest daleki od wzorca dobrego prawa. Badacze i znawcy zagadnień teorii prawa są zgodni co do kwestii, że przy redagowaniu tekstu prawnego jego redaktor powinien kierować się zasadą poszanowania dla odbiorcy komunikatu (Wronkowska, 2007, s. 22) tak, aby uciążliwość tekstów prawnych była jak najmniejsza. Unowocześnienie języka w tekście ustawy zasadniczej oraz nadanie mu eleganckiej prostoty sprawiłoby, że dokument mógłby z powodzeniem być jedną z lektur na zajęciach szkolnych (lub ze studentami) będących istotnym elementem edukacji prawnej w szeroko pojętym dyskursie politycznym i społecznym.

Funkcje tekstu a funkcje prawa

Rozpatrując konstytucję jako tekst językowy o określonych cechach tekstualności zauważalna, jest asymetria jego funkcji, co w sposób naturalny wynika z wielofunkcyjności samego języka (Kiklewicz, 2008, s. 9) i przypisane jest tekstom, które powstają w określonych celach, z określonymi zamiarami ich nadawców. Oczywista jest funkcja **przedstawieniowa** (referencyjna, symboliczna), czyli reprezentacja przedmiotów i faktów. Bezsprzecznie, wyraźnie dominuje funkcja **konatywna**, gdyż, jak każdy tekst prawny, wywiera wpływ na odbiorców, kształtuje pewne zachowania, postępowanie lub zaniechanie postępowania. Z przyczyn pragmatycznych zrozumiałą jest brak funkcji **poetyckiej** w neutralnym, rzeczowym tekście prawnym. Nie istnieje funkcja **fatyczna**, trudno też dopatrywać się funkcji **ekspresywnej**. W ograniczonym zakresie można wykazać funkcję **metajęzykową**.

Pewnym przesunięciem uległy zakresy funkcji tekstu w odniesieniu do duńskiej ustawy zasadniczej. Poprzez obecność archaizmów językowych oraz anachronizmów społeczno-prawnych tekst nabiera wartości historycznej, sprawia wrażenie języka stylizowanego, przez co zbliża się nieco do języka publicystyki czy prozy artystycznej. Archaizmy leksykalne niwelują w nieznacznym stopniu wrażenie kategoryczności wypowiedzi i nadrzędność praw ujętych w paragrafy konstytucji w stosunku do innych tekstów o funkcji stanowiącej. Anachronizmy realioznawcze przywołujące *status quo* z przeszłości tworzą dystans ze współczesnym odbiorcą, nadają dokumentowi charakter tekstu o cechach historyzujących, wywołujących element retrospekcji i refleksji. Wszystkie te przymioty sprawiają, że tekst ustawy zasadniczej nie traci na funkcji stanowiącej, ta pozostaje bowiem bezwzględnie dominantą, a zyskuje w sposób niezamierzony na funkcji estetycznej. Taki też stosunek wyrażają Duńczycy do własnej ustawy zasadniczej. W sposób szczególnie funkcjonuje ona w świadomości obywateli – traktują ją jako element tradycji, odzwierciedlenie pewnego wycinka w dziejach kraju, dokument historyczny, relikw z przeszłości. W tym fakcie należy upatrywać przyczyny, że tekst nie jest powszechnie znany.

Omawiany dokument nie zawiera w stopniu zadawalającym cech pożądaných dla tekstu prawnego, do których zalicza się adekwatność, precyzyjność, komunikatywność i użyteczność (Wronkowska, 2007, s. 19). W największym stopniu naruszona została cecha adekwatności i komunikatywności.

W doktrynie prawa konstytucyjnego przyjmuje się, że funkcja konstytucji oznacza zespół skutków społecznych, jakie w danej społeczności, w odniesieniu do określonej sfery rzeczywistości wywoływane są istnieniem konstytucji. Innymi słowy, chodzi tu o rolę odgrywaną przez konstytucję w społeczno-politycznej rzeczywistości danego państwa. Badając funkcje wypełniane przez konstytucję, można stwierdzić zakres, w jakim oddziałuje ona na cały system prawny i na różne elementy życia społeczeństwa. Znawcy prawa konstytucyjnego wymieniają zwykle: funkcję prawną (normatywną), polityczną, społeczną, organizacyjną, integracyjną, programową i wychowawczą (Witkowski, Galster, Szyszkowski, 1999, s. 23–25).

W przypadku omawianej ustawy zasadniczej w sposób ograniczony realizowana jest **funkcja wychowawcza** konstytucji. Odzwierciedla ona wprawdzie pewien porządek państwa i społecznie akceptowany system wartości i przekonań, jest to jednak obraz wyraźnie nacechowany przeszłością, dający wrażenie dokumentu, który nie dotyczy współczesnego państwa i społeczeństwa. Na ile bowiem tekst, którego treść jest w ograniczonym stopniu zrozumiała, daje obywatelom wgląd w reguły, według których sprawuje się rządy? Z drugiej strony, nie formułuje programu na przyszłość, przez co nie wpływa na świadomość całego społeczeństwa, jak i poszczególnych jego członków. W sposób ograniczony realizowany jest cel upowszechniania wartości. Nieco osłabiona jest **funkcja organizacyjna** konstytucji, która polega na określaniu zasad organizacji i funkcjonowania państwa oraz jego struktury wewnętrznej. Konstytucja stanowi tu wprawdzie swoisty uproszczony statut organizacyjny państwa, niezupełnie jednak precyzyjnie oddaje faktyczne kompetencje poszczególnych podmiotów. Z pewnością realizowana jest **funkcja stabilizująca**. Konstytucja jest gwarantem pokoju społecznego. Zapewnieniem tej stabilizacji są specjalne procedury tworzenia, uchwalania i zmiany ustawy (§ 88). Nie w pełni realizowana jest **funkcja programowa (dynamiczna)**, ponieważ omawiana konstytucja nie jest zorientowana na przyszłość. Rozwiązania konstytucyjne niezupełnie przystają do zmieniającej się z czasem rzeczywistości (brak wzmianki o Unii Europejskiej czy samorządach terytorialnych).

Nieco chaotyczna jest systematyka konstytucji, tj. wyodrębnienie i kolejność przepisów prawnych. Nie w pełni odpowiada ona wymogom poprawności techniki legislacyjnej. Pewne wątki są rozproszone, podejmowane wielokrotnie, nie zawsze następuje przejście od regulacji ogólniejszej do szczegółowej.

Uwagi końcowe

Zawartość merytoryczna, jak i język aktów prawnych kształtuje się w długotrwałym procesie i jest wyrazem praktycznej mądrości wielu pokoleń ich redaktorów. Praktyce tworzenia tekstów prawnych towarzyszy zwykle budowanie i rozwijanie umiejętności ich rozumienia, interpretowania oraz formułowania reguł wykładni, które z czasem akceptowane są przez prawniczą, a w dalszym rzędzie, językową i etniczną wspólnotę (Wronkowska, 2007, s. 21). W przedstawionym powyżej *status quo* mamy do czynienia z sytuacją paradoksalną, w której ani wspólnota

prawnicza, ani językowa nie utożsamiają się z aktem prawnym o najwyższej mocy obowiązywania w państwie w zakresie przewidzianym przez ustrojodawcę. Co więcej, konstytucja w różnym stopniu reprezentuje pożądane cechy tekstów prawnych, a mimo to Dania nie uchodzi za kraj ogarnięty chaosem prawnym czy politycznym. Demokratyczny porządek w państwie cechuje stabilność i powszechna akceptacja. Być może jest to jeszcze jeden przykład na to, że niektóre społeczeństwa na pewnym etapie rozwoju potrafią funkcjonować w sposób zdyscyplinowany bez nowoczesnej konstytucji.

Bibliografia

- Banaszak Bogusław, 2004, *Porównawcze prawo konstytucyjne współczesnych państw demokratycznych*, Kraków, Kantor Wydawniczy Zakamycze.
- Christensen Jens Peter, 2002, *Grundloven – hvorfor og hvordan?*, København, Folketinget.
- Grzybowski Marian, tłum., 2002, *Konstytucja Królestwa Danii*, Warszawa, Wydawnictwo Sejmowe.
- Kiklewicz Aleksander, 2008, *Dwanaście funkcji języka*, „LingVaria” R. 3: 2008, nr 2(6), s. 9–27.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*, 2008, Warszawa, Agencja Wydawnicza MZ.
- Nielsen Rasmus, 2003, *Grundlovsdebatten 1999–2003. Indtryk fra den folkelige grundlovsdebat*, København, Folketinget.
- Jacobson Lis, red., *Nudansk Ordbog*, 1962, , København, Politikens Forlag.
- Pedersen Susannah, 2001, *Explanations in Grundloven på let dansk*, København, Folketinget.
- Witkowski Zbigniew, Galster Jan, Szyszkowski Waclaw, 1999, *Podstawy prawa konstytucyjnego Rzeczypospolitej Polskiej*, Toruń, Wydawnictwo Prawnicze.
- Wronkowska Sławomira, 2007, *O cechach języka tekstów prawnych*, [w:] *Język polskiej legislacji, czyli zrozumiałość przekazu a stosowanie prawa. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Komisję Kultury i Środków Przekazu oraz Komisję Ustawodawczą*, red. Senat Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa, Kancelaria Senatu, s. 15–25.